

Tað má gerast eitt drúgt arbeiði: Í málnevndina mugu setast minst tvey konufólk. Javnstøðisnevndin má taka sær um reiggj og átala, at mismunur verður gjørdur á monnum og kvinnum í starvssetanum, á arbeiðsmarknaðinum sum heild og í málinum. Og ikki minst mugu kvinnurnar sjálvar, eitt nú í politisku flokkunum, gera meira vart við seg.

Hetta skal til fyrri at fáa málið at verða eitt mál fyrri øll, kvinnur og menn. Tað er ein niðurstøða eftir at hava lisið bókina «Færøerne, sprog og kultur», ið Kirsten Didriksen hevur skrivað. Bókin er ein lýsing av støðuni hjá kvinnuni í Føroyum — við málinum sum grundarlagi. Kirsten hevur umskrivað bókina út frá serritgerðini um sama evni á Århus Universiteti.

Kirsten heldur seg til ta granskingina, ið sigur, at málið endurspeglar samfelagsmynstrið. Málið sigur tí eisini nakað um leiklutin hjá kvinnunum í samfelagnum. Og við at kanna málið sæst lítið til kvinnurnar. Tær eru ósjónligar.

Bókin byrjar við eini samfelagslýsing av Føroyum, við høvuðsdeiti á viðurskiftini hjá kvinnuni. Síðan gongur Kirsten málteoriina igjøgnum, og seinasti partur av bókini eru dømi úr føroysku bløðunum og viðmerkingar frá fólkum úr politisku flokkunum og frá Kvinnufelagnum í Havn. Eisini verður greitt frá málnevndini, javnstøðisnevndini o.ø.

Samband er millum málið og umstøðurnar hjá kvinnunum. At kvinnurnar hava torferari við at fáa stórv enn menn, at færri kvinnur enn menn fáa hægri útbúgving, at tað framvegis verður hildið at vera uppgávan hjá kvinnuni at fáa børnini ansað. Og fordómar og vanahugsan. Tað eru ikki kvinnurnar, sum stiga fram við meiningum. Tær avgera ikki, hvat hevur týðning í samfelagnum.

Teir halda og valda

Hetta sæst aftur í málinum. Kirsten hevur í lýsningini kannað føroysku bløðini eina tilvildarlaga viku í 1984 og hugt eftir málburðinum. Kvinnurnar eru so at siga ikki til. Sjálvt vit, sum dagliga fáast við at skriva og kanska eisini kenna og goðtaka sjónarmiðini hjá Kirsten, øtast av dømunum, ið hon dregur fram. Vit detta sjálvar av og á veitina, so fastgrögvín er málburðurin. Menn halda og valda. Jóngerð Purkhús er figgjarmálaráðharri, Harin Kjølbro lög-

tingsmaður, Ingeborg Vinther formaður. Hinar kvinnurnar hoyra vit lítið um.

Við at fyigja rættsskrivingini slepst ikki undan av og á at gera mismun í málinum móti kvinnum. Eitt nú tá vit umrøða kvinnur í ymsum størvum, tí tey flestu størvini hava kallkynsheiti. Skal javnstøða vera í málinum hesum viðvikjandi, má málið broyttast. Sjálv haldi eg tað vera rætt í summum forum at vikja frá rættsskrivingini fyrri at sleppa undan at umrøða kvinnur sum teir.

Nógvar vendingar stava frá fornmalinum. Samansetingar við mans- og manna-. Málfrøðingar brúka altíð sum undanfærslu, at maður í fornmalinum var tað sama sum menniskja. Men tað er ein farin tíð, ein maður er ein maður, eitt menniskja eitt menniskja. Vit liva í eini aðrari tíð. Sjálvandi verður tað ikki gjørt eftir einum degi, men skulu vit hava javnstøðu í málinum, mugu vit lúka burtur og seta nýggj orð í staðin fyrri orð sum manngarð, mannahugsan umframt allan annan mannarnum.

Kirsten hevur tosað við menn og kvinnur í teimum politisku flokkunum. Í øllum flokkum eru kvinnurnar í minniluta. Fleiri kvinnur eru bara limir sum kona mannin. Kirsten finst at flokkunum, tí teir allir gera ov lítið fyrri at halda kvinnunum til í politiska arbeiðinum. Í staðin fyrri at luttaka í politiska orðaskiftinum, gera kvinnurnar kaffi. Tað er to munur á flokkunum. Jú longri til høgri, jú minni er fatanin av, at kvinnurnar hava rætt til at hava lønt arbeiði uttan fyrri heimið, og at barnaansing átti at verið ein sjálvfygja. Sum ein reyður traður gongur aftur í øllum flokkum, at kvinnurnar verða stillaðar upp mest til pynt, og kanska er tað skomm ikki at hava kvinnur á listanum. Hver veit, um tær ikki kunnu

Kvinnurnar vilja eisini hava orðið

Kirstin Didriksen FÆRØERNE SPROG & KØN

Husets Forlag

bjarga flokkinum nakrar atkvøður, men fáa tær nógvar, eru tær ein höttan.

Sosialurin frægest

Kirsten leitaði í teimum føroysku bløðunum og teir fægstu mismunirnar millum kynini fann hon í Sosialinum. Sosialurin hevur eisini tær flestu greinirnar um viðurskifti hjá kvinnum. Kirsten heldur orsökina vera, at javnaðarkvinnur eru lutfalsliga virknar — ið hvussu er í mun til høgraflokkarnar. Sosialurin hevur heldur ikki bara bláðmenn. Og eg kann legfja aftrat, at tað finnst bláðmenn, sum hava í huganum, tá teir skriva, at kvinnur eru til.

Tjóðveldiskvinnur eru minst líka virknar, sum javnaðarkvinnur. Hvussu ber tað so til, at Kirsten fann tey flestu domini um mismun millum kynini í málinum júst í Fjúrtaða, málagninum hjá Tjóðveldisflokkinum? Kirsten heldur hetta hava samband við, at flokkurin í so nógvar ár hevur havt ein mann sum leiðara, sum

hevur orðað sjónarmiðini hjá flokkinum. Eg vil to halda, at orsökini minst líka so nógvar er, at tað eru stór orð at tosa um tjóðveldi. Politikkurin byggir á orðavalið hjá tjóðskaparrørsluni, tí gomlu, sum menninir orðaðu fyrri 100 árum síðan. Um fedrar-nar, vit eru føroyingar, menskir menn o.s.fr. Vendingar frá tí tíðina verða altíð tiknar fram og seta seg lætt í málið. Meira enn ein maður hevur ábyrgdina av tí.

Nøkrum atfinningum haldi eg vera rætt at koma við móti lýsingini av Føroyum. Tað skilst, at samfelagslýsingin er gjørd út frá støðuni í 1984.

Tá kannaði Kirsten eisini bløðini. Hon nevnir, at vit liva í krepputíð við arbeiðsloysi og tilikum. Árið eftir gjørdi hon samrøður-nar. Kirsten kundi ikki vita frammanundan, at um tað mundið hendi ein stór broyting í Føroyum, við tað at í staðin fyrri at hava arbeiðsloysi, bleiv knappliga brúk fyrri øllum arbeiðshondum. So nógvar er støðan broytt, at til valið í 1984 gav tað atkvøður at tosa um heimið, har

kvinnur og børn áttu at vera, meðan arbeiðsplássini nú rópa neyðarróp eftir øllum, sum kunnu arbeiða, ikki minst trýtur flakavirkjunum kvinnur. Sjálvt tær smáu kommunurnar hava dagrøktarskipan. Tøa er ikki ljótt longur. Tann samfelagsliga lýsingin átti tí at verið endurskoðað í eini bók, sum varð givin út fyrri goðum mánaði síðan. Tað hevði gjørt bókina meira verða, sjálvt um tað neyvan hevur ávirkað málið eftir so stuttari tíð.

Løgtingsmenn spilla

Tað verður nevnt, at bara ein kvinna situr í lögtinginum. Júst hetta haldi eg hava nógvar stórri týðning enn bara at vera eitt dømi um, hvussu lítið kvinnurnar eru umboðaðar. Tað er ikki bara tað, at menn næstan einsamallir taka avgerðir. Tey longu og drúgvu orðaskiftini verða ógvuliga ofta fest á band og útvarpað. Harvið streyma kvinnufiggindaligur huganarháttur og málburður við mismuni út til hvørt høvd í landinum. Hvussu nógvar orðaskiftini ávirka, kann prógvast við øllum teimum vánaligu lögtingsmáliskunum, ið festa seg í málið, og sum onnur skjótt taka til sín.

Sum áður nevnt hevur Kirsten í bløðunum funnið dømi um mismun eina tilvildarlaga valda viku. Einku er at ívast í, at vit framvegis kundu funnið líka nógvar. Til kunningar og kanska eisini til undirhald kunnu nevnsat nøkur dømi, sum Kirsten fann í bløðunum:

»Fuglafjarðar Arbeidsmannafelag helt 50-ára veitsluna í henni (høllini), og var henda veitsla væl-eydnað, og tað skulu teir eiga, at høllin varð sera væl umgingin.« (Hvor mundi rudda og vaska???) »Vit hava nú lurtað eftir lögtingsmonnum. Ja, hvat skal ein siga, eru hetta menninir, sum vald-

ir eru av fólkunum?»

»Til nýggjan formann var vald Gunnleyp Durhuus.«

»Hetta er jú vanlig mannagongd.«

Ger mun í fyrsta umfari

Tað er ikki bara sum at siga tað at broyta málið. Og viðhvørt kann tað hava eitt endamál at gera mun. T.d. eru tað ógvuliga nógvar heiti, ið enda við -maður. Sjálvandi er tað rætt í staðin at tosa um -fólk. Men so leingi sum kvinnurnar eru í minniluta, er tað kanska rættari at nevna størvini ávikavíst -kvinnur og -menn, tí harvið káva vit ikki út yvir tað skeiva býtið.

Hetta er fyrsta visindaliga lýsingin av sínum slagi av føroyska málinum, og hon er kærkomin. Eg vildi to ynskt, at bókini var á føroyskum, so hon vendi sær til fleiri føroyingar og gjørdi enn stórri gagn.

Ikki tí, bókini er lætt at lesa og skilja. Og øllum, sum fáast við mál, monnum og kvinnum, mæli eg til at lesa bókina. Samd ella ikki, tú fært kortini nógvar at hugsa um.

Kirsten Didriksen: Færøerne, sprog og køn
Útgvari: Husets Forlag, Århus, 1986
Kostnaður: 147 krónur

Randi Jacobsen

